

TURINYS

Prologas: Raudonasis obuolys	13
1. Liepsnojanti jūra, 629–717 m.	20
2. Svajonės apie Stambulą, 1071–1422 m.	35
3. Sultonas ir imperatorius, 1432–1451 m.	51
4. Gerklės rėžtuvas, 1451 m. vasaris – 1452 m. lapkritis	68
5. Tamsioji bažnyčia, 1452 m. lapkritis – 1453 m. vasaris	82
6. Siena ir ginklas, 1453 m. sausis–vasaris	98
7. Gausu lyg žvaigždžių danguje, 1453 m. kovas–balandis	117
8. Siaubingas prisikėlimo gausmas, 1453 m. balandžio 6–19 d.	134
9. Dievo siūstas vėjas, 1453 m. balandžio 1–20 d.	148
10. Kraujo spiralės, 1453 m. balandžio 20–28 d.	164
11. Siaubingosios mašinos, 1453 m. balandžio 28 – gegužės 25 d.	184
12. Ženkilai ir pranašystės, 1453 m. gegužės 24–26 d.	203
13. „Atminkite šią dieną“, 1453 m. gegužės 27–28 d.	219
14. Užrakinti vartai, 1453 m. gegužės 29 d., 1 val. 30 min.	237
15. Saujelė dulkių, 1453 m. gegužės 29 d., 6 val. ryto	252
16. Dabartinis pasaulio siaubas, 1453–1683 m.	271
Epilogas: Ramybės vietos	289
Apie šaltinius	298
Tekste įterptų citatų šaltiniai ir pastabos	304
Bibliografija	322
Padėka	328
Abėcėlinė rodyklė	329

15. Saujelė dulkių, 1453 m. gegužės 29 d., 6 val. ryto

Prašau, pasakyk man – kada ir kaip įvyks pasaulio pabaiga? Ir kaipgi žmonės sužinos, kad ji jau netoli, kad jau laukia ant slenksčio? Kokie požymiai apie ją praneš? Ir kurgi dėsīs šis miestas, Naujoji Jeruzalė? Kas nutiks čia stovinčioms šventykloms, garbinamoms ikonoms, šventųjų relikvijoms ir knygoms? Prašau, papasakok man apie tai.
X a. stačiatikių vienuolis Epifanijus šv. Andriejui Šventpaikščiui

Otomanų kariuomenei veržiantis į miestą ir jų vėliavoms plevėsuojant ant bokštų, tarp civilių gyventojų ėmė skliti panika. Gatvėmis aidėjo šūksniai: „Miestas prarastas!“ Žmonės ėmė bėgti. Ant sienų netoli Cirko vartų broliai Bokiardžiai pamatė, kad kareiviai palieka savo pozicijas. Jie sėdo ant žirgų ir puolė priešus, laikinai priversdami juos atsitraukti. Tačiau visai netrukus ir jie suvokė, kokioje beviltiškoje padėtyje atsidūrė. Otomanų kariai į juos šaudė ir svaidė akmenis nuo įtvirtinimų – Paalui pataikė į galvą. Ir Bokiardžiai suprato, kad jiems kilo grėsmė tuoj būti apsuptiems. Paolas buvo sučiuptas ir nužudytas, bet jo broliams vis dėlto pavyko prasibrauti ir su savo vyrais pasiekti Aukso Raga. O uoste tuo metu buvęs sužeistas Džiustinianis sužinojo apie žlugusią gynybą ir „įsakė savo trimitininkams duoti jo žmonėms signalą atsitraukti“. Tačiau kitiems

Viršuje – „Jie tikrai užkariaus Konstantinopolį. Ir bus jų vadas išties puikus. Išties puiki bus ta armija visa!“ Pranašui priskiriamas posakis.

jau buvo per vėlu. Otomanai netoli Blachernės rūmų apsuko ir suėmė venecijiečių valdytoją Minotą bei daugelį kitų svarbių venecijiečių ir jūreivių, išsilaipinusių iš galerų, kad padėtų kautis. O tuo metu toliau palei sausumos sieną, Marmuro jūros link, kur gynyba vis dar išliko tvirta, kareivius priešai užpuolė iš užnugario. Dauguma jų buvo nužudyti, o kiti, įskaitant ir jų vadus Filipą Kontarinį bei Demetriją Kantakuziną, – apsupti ir suminti.

Mieste neįtikėtina sparčiai sklido sumaištis. Fronto linija buvo pralaužta taip dramatiškai ir taip netikėtai, kad daugelis tiesiog apstulbo. Ir kol dalis tų, kuriems pavyko pasprukti nuo sausumos pusės sienų, dabar bėgo Rago link, tikėdamiesi patekti į laivus, kiti skubėjo į mūšio vietą. Kai kurie civiliai, girdėdami kovos triukšmą, sunerimo ir keliavo ant sienų, norėdami pasiūlyti pagalbos kariams, kai susidūrė su į miestą besiveržiančiais pirmaisiais otomanų kariuomenės marodierių būriais, kurie „puolė juos su didžiu pykčiu ir įniršiu“ ir išžudė. Būtent baimės ir neapykantos mišinys ir įžiebė pradines mieste įvykusias žudynes. Netikėtai atsidūrę siaurų gatvelių labirinte, otomanų kariai pasimetė ir sunerimo. Jie tikėjosi susiremti su didele ir valinga armija – sunku patikėti, kad 2 tūkstančiai prie užtvoros susirinkusių kareivių ir buvo visi miesto kariniai ištekliai. Be to, savaites trukusios kančios ir patyčios, kuriomis graikai nuo įtvirtinimų apipylė priešus, šį konfliktą perpynė kartėliu, sukėlusiu užpuolikų žiaurumą. Dabar miestui buvo lemta susimokėti už atsisakymą kapituluoti derybų pagrindu. Pradžioje jie žudė tam, kad „pasėtų visuotinę baimę“: kurį laiką „jie jataganų ašmenimis pjaustė visus aptiktus žmones: moteris ir vyrus, jaunus ir senus, bet kokios būklės“. Tokį negailestingumą turbūt dar labiau įaudrino ir tai, kad kai kur miestiečiai vis dar energingai priešinosi – jie „iš aukštai mėtė į juos plytas ir grindinio akmenis <...> ir apipylė ugnimi“. Gatvės pasidarė slidžios nuo kraujo.

Ant didžiųjų sausumos sienos bokštų iškeltos sultono vėliavos leido žiniai apie miesto užėmimą greitai išplisti tarp otomanų karių. Osmanų imperijos laivynas dar sustiprino puolimą ties Aukso Ragu, o besiginantiesiems sprunkant, jūreiviai ėmė vienus po kitų jėga atidarinti jūrų vartus. Netrukus atverti ir Platėjos vartai, buvę netoli venecijiečių kvartalo, ir užpuolikų būriai ėmė veržtis į pačią miesto širdį. O žinia sklido toliau

palei pakrantę ir greitai pasiekė Hamzą Bėjų ir jo laivyną Marmuro jūroje. Trokšdami pasinaudoti galimybe susikrauti grobio, jūreiviai priartino laivus prie kranto ir pradėjo prie sienų statyti apgulos kopėčias.

Kurių laiką ir toliau siautėjo visuotinės žudynės: „Visas miestas prisipildė žmonių, kurie žudė arba buvo žudomi, spruko arba vijosi,“ – rašė Chalkokondilas. Apimti panikos, visi dabar žiūrėjo tik to, kas jiems svarbiausia. Kol italai skubėjo į Aukso Raga, ieškodami išsigelbėjimo savo laivuose, graikai bėgo namo ginti savo žmonių ir vaikų. Kai kurie buvo sučiupti pakeliui, o kiti pasiekė namus ir pamatė, kad „jų žmonos ir vaikai pagrobti, o turtas išvogtas“. Dar kiti, pasiekę savo namus, „patys buvo surišti ir supančioti su savo artimiausiais draugais bei žmonomis“. Dauguma jų, kurie atvyko į namus dar prieš įsibrovėlius, suvokė, kokių padarinių galėjo sulaukti pasidavę, ir nusprendė žūti gindami savo šeimas. Žmonės slėpėsi rūsiuose bei cisternose ar pasimetę klaidžiojo mieste, bejėgiškai laukdami, kol juos sučiups arba nužudys. Prie Teodosijos bažnyčios netoli Aukso Rago išsirutuliojo graudi scena. Tądien minėta šios šventosios diena, jau šimtus garbinimo metų uoliai ir dievobaimingai švęsta laikantis kruopščiai išsaugotų ritualų. Pastato fasadas buvo papuoštas ankstyvosiomis vasaros rožėmis. O viduje, prie šventojo kapo, vyko įprasta visą naktį trukusi vigilija ir visą trumpą vasaros naktį blėsčiojo uždegtos žvakės. Anksti ryte bažnyčios link žingsniavo vyrų ir moterų procesija – žmonės akiai tikėjo stebuklinga maldų galia. Jie nešėsi įprastines dovanas, „dailiai išpuoštas ir pagražintas žvakes bei smilkalus“, kai kelią jiems užkirto priešų kariai: visi parapijiečiai paimti į nelaisvę, o bažnyčia, kuri buvo turtinga tikinčiųjų aukų, apiplėšta. Šv. Teodosijos kaulai atiduoti šunims. O visame mieste moterys, pabudusios savo lovose, matė pro duris besilaužiančius nekviestus svečius.

Rytas iš lėto aušo, ir otomanai suprato tiesą – daugiau nebeliko jokio organizuoto pasipriešinimo, – todėl žudymo principai tapo šiek tiek išrankesni. Pasak Sadudino, otomanų kareiviai vadovavosi tokiu priesaku: „Žudyti senusius ir grobti jaunos.“ Dabar buvo labiau akcentuojamas gyvų žmonių, kaip grobio, ėmimas į nelaisvę. Prasadėjo vertingų vergų – jaunų moterų, gražių vaikų – medžioklė, o nereguliarieji kariuomenė, kurią sudarė daugelio skirtingų „tautybių, papročių ir kalbų“

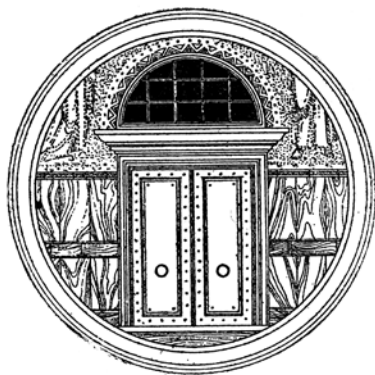
žmonės, įskaitant ir krikščionis, buvo pirmosiose gretose: jie „plėšikavo, naikino, grobė, žudė, įžeidinėjo, savinasi ir į vergiją ėmė vyrus, moteris, vaikus, jaunos ir senus, kunigus ir vienuolius – bet kokio amžiaus ir rango žmones“. Šiuos šiurpius įvykius daugiausia aprašė krikščionys, o otomanų kronikininkai juos minėjo daug rečiau, tačiau neabejotina tai, kad tą rytą vyko siaubingi dalykai. Jie paliko daugybę vaizdingų „kadru“, kurie, anot Kritobulo, iš esmės už otomanus pasisakiusio graikų rašytojo, buvo „klaikūs ir apgailėtini, ir baiseni už bet kokią tragediją“. Moterys buvo „per prievartą tempiamos iš savo miegamųjų kambarių“. Otomanai iš tėvų atiminėjo vaikus, o senyvo amžiaus vyrai ir moterys, nesugebėję pasprukti iš namų, buvo „negailėstingai išžudyti“, kaip ir „silpnapročiai, seniai, raupsuotieji bei silpnieji“. „Naujagimiai buvo mėtomi į aikštes.“ Moteris ir berniukus priešai išprievartavo, tada surišo padrikas belaisvių grupes ir „žvėriškai ištempė juos, varė juos, draskė, stumdė, gėdingai ir negailėstingai gynė juos į kryžkeles, įžeidinėdami ir siaubingai su jais elgdamiesi“. Kam visgi pavyko išgyventi, buvo dvasiškai traumuoti iki gyvenimo galo, ypač jei tai buvo „jaunos, drovios moterys iš žymių ir turtingų šeimų, pripratusios nuolat būti namie“. Norėdamos išvengti tokio likimo, kai kurios mergaitės ir ištekėjusios moterys pasirinko geriau šokti į šulinius. O tarp plėšikų įsiplieskė ne viena kova dėl gražiausių merginų – neretai jos baigdavosi vieno iš jų mirtimi.

Ypatingas dėmesys buvo skiriamas bažnyčių ir vienuolynų paieškoms. Tie statiniai, kurie stovėjo netoli sausumos pusės sienų – karinė Šv. Jurgio bažnyčia prie Charisijo vartų, Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia Petroje ir Choros vienuolynas, – buvo greitai apiplėšti. Stebuklingoji Hodegentrijos ikona sukapota į keturias dalis ir išdalinta kareiviams dėl jos vertingo rėmo. Nuo bažnyčių stogų nudaužyti kryžiai, šventųjų kapai išlaužti ieškant brangenybų, o juose buvęs turinys suplėšytas į gabalus ir išmestas į gatves. Bažnyčiose laikyti turtai – taurės, puodeliai ir „šventi artefaktai bei vertingi ir prabangūs apdarai, gausiai išsiuvinėti auksu bei žibantys brangakmeniais ir perlais“ – buvo vežimais išgabenti ir išlydyti. Altoriai nuversti, o „bažnyčių ir šventovių sienos išplėštos <...> ieškant aukso“. „Pašventinti Dievo šventųjų atvaizdai“, pasak Leonardo, tapo prievartos scenų liudininkais. Įsiveržę į vienuolynus, užpuolikai vienuoles „tempė į

savo laivus ir žagino“, o vienuoliai buvo žudomi savo celėse arba „išmetami iš bažnyčių, kur ieškojo saugaus prieglobsčio, ir išvejami gėdingai įžeidinėjant“. Ieškodami paslėpto aukso, įsibrovėliai metaliniais strypais išlaužė ir imperatorių kapus. Kritobulas graudžiai rašė, kad ne tik šie, bet „ir dar dešimt tūkstančių kitų siaubingų dalykų padaryta“. Per keletą valandų tūkstantis metų krikščioniškojo Konstantinopolio istorijos praktiškai išnyko.

Nuo šios užvirtusios lavinos panikuodami bėgo visi, kas tik galėjo. Dauguma skubėjo į Šv. Sofijos bažnyčią, genami instinktų ir prietarų. Jie atsiminė senąją pranašystę, kad priešai į miestą pateks iki pat Konstantino kolonos, šalia didingosios bažnyčios, kai galiausiai iš dangaus nusileis kerštingas angelas su kardu rankoje ir įkvėps gynėjus išvyti priešus iš miesto „ir iš Vakarų, ir iš pačios Anatolijos į vietą prie Persijos pasienio, vadinama Raudonąja obelimi“. Bažnyčios viduje susirinko didelė dvasi-
ninkų ir pasauliečių, vyrų, moterų bei vaikų, kongregacija, atliko rytines pamaldas ir atsidavė į Dievo rankas. Žmonės užtrenkė ir užrėmė masyvias bronzines bažnyčios duris. Jau buvo aštunta valanda ryto.

O štai kai kurie atokesni miesto rajonai sugebėjo išsiderėti visapusišką kapituliaciją. Iki XV a. vidurio Konstantinopolio gyventojų skaičius prie išorinių sienų buvo taip stipriai sumažėjęs, kad kai kurios miesto dalys tapo atskirais kaimeliais, apsaugotais atskiriomis sienomis ir palisadais. Keletas jų – Studionas prie Marmuro jūros ir netoli Rago įkurtas žvejų kaimelis Petrionas – savo noru atvėrė priešams vartus su sąlyga, kad jų namų niekas neišplėš. Kiekvieno iš šių kaimelių seniūnas buvo nuvestas

Šv. Sofijos bažnyčios durys.

pas sultoną oficialios kapituliacijos dokumentams pasirašyti, o Mechmedas veikiausiai tada skyrė karinės policijos padalinius pasidavusiųjų namams saugoti. Tokie kapituliacijos aktai padėjo gauti imunitetą pagal islamo karo įstatymus, todėl išgelbėjo nemažai bažnyčių ir vienuolynų. O kitose vietose vis dar buvo tęsiami didvyriški arba beviltiški bandymai pasipriešinti. Netoli Aukso Rago jūreivių iš Kretos grupė užsibarikadavo trijuose bokštuose ir atsisakė pasiduoti. Jie visą rytą priešinosi otomanų mėginimams išmušti juos iš užimamų pozicijų. Daug karių ant toliausiai nuo sausumos sienos buvusių jūros pusės įtvirtinimų vis dar kovėsi, neretai nė nenutuokdami apie tikrąją padėtį, kol užpuolikai netikėtai juos užklupdavo iš užnugario. Vieni pasirinkdavo šokti nuo sienų, o kiti – besąlygiškai pasiduoti priešams. Tačiau princas Orchanas, pretendentas į Osmanų imperijos sostą, ir jo nedidelė tiurkų grupelė tokio pasirinkimo neturėjo. Jie tęsė kovą, visai kaip ir toliau palei jūrų sieną, netoli Bukoleono rūmų, išsidėstę kataloniečiai.

Besirutuliojant šiai naikinimų bangai otomanų jūreiviai nusprendė priimti lemtingą sprendimą. Pamatę, kad jų armija jau kirto miesto sienas, ir bijodami praleisti progą susikrauti grobio, jie užplukdė savo laivus ant kranto ir paliko juos, išskubėję „ieškoti aukso, brangakmenių ir kitų turtų“. Šie jūreiviai taip skubėjo išsilaipinti Aukso Rago krantinėje, kad visiškai nekreipė dėmesio į italus, kurie nuo sienų bėgo į priešingą pusę. Šiems tai buvo ištis reta sėkmės akimirka.

Grobio paieškos virto karštligiškomis. Žydų kvartalas prie Aukso Rago tapo vienu pirmųjų taikinių plėšikauti, nes jo gyventojai tradiciškai užsiiminėjo prekyba brangakmeniais. Taip pat užpuolikai nekantriai ieškojo ir italų prekeivių. Bėgant dienai, grobio rinkimas tapo vis geriau organizuotas. Pirmieji į pastatą užėję kariai lauke iškeldavo vėliavą, kuri rodė, kad vertingi daiktai čia jau surinkti, taigi kitos grupės iškart pasukdavo ieškoti kitur: „Ir taip jie kėlė savo vėliavas visur, netgi prie vienuolynų ir bažnyčių“. Vyrų darbavosi komandomis, vesdami belaisvius ir veždami grobį atgal į stovyklą ar laivus, o tada vėl sugrįždami ieškoti tolesnio laimikio. Neliko nė vieno nepatikrinto kampo: „bažnyčios, seni rūšiai ir kapai, vienuolynai, požemiai ir slaptavietės, ir plyšiai, ir olos, ir skylės. Ir apieškojo jie visus slapčiausius kampelius, ir jei koks nors žmogus ar daiktas buvo

ten paslėptas, jie tempė jį į šviesą.“ Kai kurie netgi kartojo jau įvykdytą veiklą – jie vogė nesaugomą grobį, kurį kiti pasidėjo stovykloje.

O kova už išlikimą tuo metu tęsėsi ir toliau. Tą rytą šimtų žmonių likimai buvo nulemti paprasčiausios sėkmės. Kardinolas Izidorius, Kijevo arkivyskupas, su tarnų pagalba sukeitė savo prašmatnius episkopalinius apdarus su gatvėje gulėjusio negyvo kareivio uniforma. Otomanų kariuomenė netrukus aptiko vyskupo rūbais apsivilkusio žmogaus lavoną, nukirto jam galvą ir pergalingai nusinešė ją per gatves. Greitai ir pats senyvo amžiaus Izidorius buvo sučiuptas, tačiau jo niekas nepažino. Tiurkams pasirodė nenaudinga tokį susenusį varguolį parduoti į vergiją. Taigi jis sumokėjo nedidelę pinigų sumą savo pagrobėjams ir ten pat išsipirko laisvę bei suspėjo įlipti į vieną iš uoste buvusių italų laivų. O štai princui Orchanui pasisekė mažiau. Apsivilkęs kareivio uniforma ir puikiai mokėdamas graikų kalbą, jis pamėgino pabėgti iš jūrų pusės sienų teritorijos, tačiau buvo atpažintas ir pradėtas persekioti. Matydamas, kokioje beviltiškoje padėtyje atsidūrė, jis metėsi žemyn nuo įtvirtinimų. Galiausiai nukirsta jo galva buvo nunešta Mechmedui, kuris vis nekantriai laukė žinių apie Orchano likimą. Kiti žinomi asmenys buvo sučiupti gyvi: Lukas Notaras ir jo šeima buvo suimti (tikėtina, kad tai įvyko jų rūmuose), kaip ir Jurgis Frandzis su savo artimaisiais. Vienuolis Genadijus, vadovavęs bažnyčių unijos priešininkų judėjimui, suimtas savo celėje. Kataloniečiai kovėsi tol, kol visi žuvo arba buvo sučiupti, o štai bokštuose prie Aukso Rago įsitaisiusius kretiečius iš ten iškrapštyti pasirodė neįmanoma. Galiausiai kažkas pranešė apie jų priešinimąsi Mechmedui. Sultonas su jam būdinga donkichotiška maniera pasiūlė jiems paliaubas ir galimybę išplaukti savo laivais. Šiek tiek padvejoję, jie vis dėlto priėmė tokį pasiūlymą ir paliko miestą, būdami laisvi žmonės.

Daugeliui atrodė, kad Aukso Ragas – geriausias būdas pasprukti. Ankstų rytą šimtai karių ir civilių pasipylė siauromis gatvelėmis, tikėdamiesi įsiropšti į uoste prisišvartavusius italų laivus. Vaizdas prie jūrų vartų bylojo apie ten vyravusį sąmyšį ir paniką. Skubėdami dauguma stačia galva metėsi į perpildytus irklinius laivelius, kurie dėl to virto ir skendo, kartu į dugną nusinešdami ir juose buvusius žmones. Keletui vartų sargų priėmus vieną sprendimą, visa ši tragedija įgavo dar didesnę mastą.

Matydami, kaip jų kompanionai graikai bėga kranto link, ir prisimindami pranašystę, kuri teigė, jog priešus pavyks atremti prie Konstantino statulos, jie nusprendė, kad užtvėrus gynėjų išėjimą, įmanoma įtikinti juos apsisukti ir vyti priešus iš miesto. Taigi jie išmetė raktus nuo sienos viršaus ir užkirto kelią tolesniam žmonių sprukimui. Kadangi paskutiniai šansai pasiekti prie kranto lūkuriavusias italų galeras žlugo, pajūryje ėmė klostytis vis graudesnės scenos: „Vyrai, moterys, vienuoliai ir vienuolės gailiai verkė, daužė savo krūtines, maldaudami laivų įgulų ateiti ir juos išgelbėti“, tačiau pačiose galerose taip pat vyravo panika, o laivų kapitonai nežinojo, kaip geriau pasielgti. Iki to meto, kai florencijietis prekybininkas Džiakomas Tetaldis pasiekė krantą (po fronto linijų žlugimo tada buvo prabėgusios dvi valandos), jau nebeliko jokio kito pasirinkimo – tik plaukti arba laukti „tiurkų įniršio“. Tokioje situacijoje pasirinkęs riziką paskęsti, jis nusiplėšė nuo savęs drabužius ir pasileido paskui nuplaukiančius laivus, į vieną iš kurių ir buvo įkeltas. Jam pavyko tai padaryti pačiu laiku. Pažvelgęs atgal, jis pamatė apie keturiasdešimt kitų kareivių, kurie taip pat norėjo sekti paskui jį, mėgino nusivilkti savo šarvus, bet buvo sučiupti otomanų.

„Tepadeda jiems Dievas“, – rašė jis. Dalį sumišusių žmonių, išsirikiavusių pakrantėje, išsigelbėjimas pasiekė iš kito kranto – jiems padėjo Galatos podesta, įtikinęs juos, kad genujiečių kolonijoje jiems bus ganėtinai saugu: „Stipriai rizikuodamas, aš į miestą atvedžiau tuos, kurie buvo prie palisado; nieko baisesnio jūs nesate matę“.

O ant italų laivų dienų tvyrojo paralyžiuojantis neryžtingumas. Jūreiviai girdėjo, kaip ankstų rytą nutilo priešintis raginę bažnyčių varpai, kaip vandeniui ritosi otomanų jūreivių šūksnių triukšmas, kai šie užplukdė savo laivus ant kranto ir šturmavo miesto sienas ties Aukso Ragu. Veneccijiečiai taip pat matė ir graudų vaizdą, kai gyventojai maldavo kapitonų priplukdyti laivus prie pakrantės arba skendo, mėgindami juos pasiekti patys. Vis dėlto artintis prie kranto buvo pernelyg pavojinga: egzistavo ne tik rizika būti sučiuptiems priešų, bet ir tikimybė, kad staiga suvirtusi nevilties apimtų žmonių minia pakrantėje kels pavojų patiems laivams. Be to, didžioji dalis italų galerų komandų narių buvo išsiųsti ginti sienų, todėl laivuose labai trūko įgulų. Vis tik otomanų jūreivių, palikusių savo

laivus ir išskubėjusių ieškoti grobio, elgesys buvo tikrai sėkmingas likimo gestas, kuris, nors ir neabejotinai trumpam, vis dėlto suteikė galimybę pasprukti. Todėl galerų laivynas privalėjo imtis ryžtingų veiksmų, kol otomanų jūrininkų disciplina nebuvo atkurta.

Galatoje taip pat atsispindėjo tokios nežinomybės nuotaikos. Kai jau pasidarė visiškai aišku, jog miestas užimtas, žmonės pasidavė panikai. „Aš visada žinojau, kad jei Konstantinopolis bus prarastas, tai ši vieta taip pat kris“, – vėliau rašė miesto podesta Angelas Lomelinas. Tad kilo tik vienas klausimas: kaip į visa tai reaguoti? Mechmedo požiūris į genujiečius, kuriuos jis kaltino prisidėjus prie miesto gynybos, buvo neaiškus. Didžioji dalis kautis galinčių vyrų iš tikrųjų kovėsi kitoje užutėkio pusėje, įskaitant ir paties podestos sūnėną. O mieste tebuvo likę vos 600 žmonių. Daugumą apėmė noras tuojau pat palikti Galatą. Siekdami pabėgti, nemažai žmonių sulipo į genujiečių laivą, palikę savo namus ir turtą. Dar vienas laivas, daugiausia gabenęs moteris, buvo sulaikytas otomanų, tačiau Lomelinas nusprendė parodyti žmonėms pavyzdį ir laikėsi tvirtai. Jis suvokė: jei ir pats paliks miestą, tai Galata bus neišvengiamai nuniokota.

Kol žmonės skendėjo tokiuose svarstymuose, venecijiečių laivų kapitonas Alevizas Djedas, lydimas savo ginklininko ir chirurgo Nikolo Barbaro, priplaukė prie kranto, norėdamas su podesta aptarti savo veiksmų planą: ar genujiečių ir venecijiečių laivams kartu priešintis otomanams, atvirai paskelbiant karą tarp Italijos respublikų ir sultono, ar visgi pabėgti, kol tam yra proga? Lomelinas maldavo jų palaukti, kol jis pas Mechmedą išsiųs ambasadorių, tačiau venecijiečių laivų kapitonas nenorėjo delsti. Jie jau ir taip kiek įmanoma ilgiau rinko išgyvenusiuosius, kurie sugebėjo nu-plaukti toliau nuo kritusio miesto, ir nebedrįso daugiau laukti, žinodami, kaip nelengva paruošti laivus išplaukti į jūrą. Djedas ir jo kompanionai Galatoje matė, kaip galeros žemiau buvusioje priplaukoje jau rengėsi iš-plaukti, ir gatvėmis nuskubėjo į savo laivus, bet staiga nustėro supratę, kad Lomelinas, norėdamas išvengti masinio žmonių išvykimo, užvėrė miesto vartus. „Atsidūrėme siaubingoje padėtyje, – prisiminė Barbaras. – Mes buvome uždaryti jų mieste, o galeros staiga pradėjo kelti bures, skleisti jas ir įtraukinėti irklus, jos rengėsi išvykti be savo kapitono.“ Jie matė, kad jų laivai ruošėsi išplaukti, ir puikiai suvokė, jog Mechmedas su priešų laivyno

kapitonu tikrai nesielgs labai draugiškai. Jie beviltiškai maldavo podestos paleisti juos. Galiausiai šis įsakė atidaryti vartus. Vyrai pačiu metu išbėgo į pakrantę ir buvo paimti ant denio. Galeros lėtai artinosi prie grandinės, kuri vis dar buvo užtvėrusi įlankos žiotis. Du vyrai su kirviais rankose šoko į vandenį ir ėmė kapoti vieną iš medinių gynybinio buomo plūdurių, kol grandinė galiausiai nutrūko. Laivai vienas po kito išsiveržė į Bosforą, kol otomanų karo vadai, nirdami iš bejėgiškumo, stebėjo juos nuo kranto. Laivų flotilė apiplaukė Galatos kyšulį ir susigrupavo dabar jau tuščiam otomanų uoste – Dviejose Kolonose. Ten jie dar lūkuriavo, tikėdamiesi išgelbėti savo bendražygius ar kitus išgyvenusiųs, tačiau atėjus vidurdieniui jau pasidarė aišku, kad visi jie išžudyti arba pagauti, todėl daugiau laukti nebegalima. Tada krikščionių laivams dar kartą nusišypsojo sėkmė. Pietų vėjas, kuris balandžio pabaigoje taip pagelbėjo genujiečių laivams, atplukdęs juos iki sąsiaurio, dabar buvo pasikeitęs į galingą dvylikos mazgų stiprumo šiaurinį. Barbaras pripažino, kad jei ne tokia netikėta sėkmė, tai „mus visus būtų pagavę“.

Taigi „vidurdienį su Viešpaties Dievo pagalba ponas Alevizas Djedas, Tanos laivyno kapitonas, savo galera išplaukė į jūrą“, o kartu su juo – ir nedidelė flotilė laivų bei galerų iš Venecijos ir Kretos. Vienos iš didžiųjų Trapezunto galerų komandai, kuri buvo netekusi 164 įgulos narių, kilo sunkumų tvarkantis su burėmis, tačiau jiems niekas daugiau netrukdytų, todėl jie sugebėjo išplaukti į Marmuro jūrą, pro vandenyje „lyg melionai kanale“ plūduriuojančius krikščionių bei musulmonų lavonus, ir patraukė Dardanelų link, apimti ir palengvėjimo dėl savo sėkmės, ir apgailėstavimo dėl žuvusių bendražygių, „kurių dalis paskendo, dalis žuvo per bombardavimus arba kitais būdais mūsų metu“, įskaitant ir patį Trevisaną. Jie gabeno 400 išgyvenusiųjų, išgelbėtų per paskutiniąsias chaotiškas mūsų valandas, ir stebinamą skaičių bizantiečių didikų, kurie atvyko ant denio dar prieš miesto užėmimą. Pasprukti taip pat pavyko ir septyniems laivams iš Genujos, tarp kurių buvo ir sužeistą Džiustinianį gabenusi galera. O kaip tik tuo metu Hamzai Bėjui pavyko pergrupuoti otomanų laivyną: jie išsiveržė į Aukso Rago žiotis ir užėmė penkiolika imperatoriaus, Ankonos ir genujiečių laivų, kurie dar buvo ten užtrukę – kai kurie taip perpildyti pabėgėlių, kad negalėjo pajudėti. Kitos liūdnų siluetų minios vis dar

Stulbinama europietiška apgulties versija, nutapyta 1455 m., kurioje į vieną atvaizdą sukelta daugelis svarbiausių įvykių. Konstantinopolis buvo paverstas scena iš pasakojimų apie riterius, tačiau patį paveikslą nutapęs žmogus visgi žinojo daugybę šios istorijos detalių.

Vienas didingiausių atvaizdų Turkijos istorijoje, perteiktas prancūzų: Užkariautojas Fati-chas, lydimas islamo karių, per Edirnės vartus žengia į miestą. Prieš jį ant žemės guli negyvų krikščionių kūnai.

XVI a. piešinys, kuriame pa-vaizduota Šv. Sofijos bažnyčia, pertvarkyta į Aya Sofya me-četę. Ji papildyta minaretais, kuriuos suprojektavo žymusis otomanų architektas Sinanas.

